

УДК 371.134:81'25(045)

DOI 10.31651/2524-2660-2018-13-11-16

ORCID: 0000-0002-6416-0623

БІЛОУС Наталя Петрівна,
старший викладач кафедри англійської філології
і перекладу, Національний авіаційний
університет, м. Київ, Україна
e-mail: 15natalybelous@gmail.com

СПРЯМОВАНІСТЬ НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНОГО ПРАЦІВНИКА НА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ АВІАЦІЙНОЇ ГАЛУЗІ

***Анотація.** Обґрунтовано і визначено педагогічні умови успішного формування професійно-комунікативної компетентності майбутнього перекладача авіаційної галузі. Уточнено, що педагогічні умови формування ПКК майбутніх перекладачів авіаційної галузі – це спеціально створені обставини, що формують педагогічне середовище, у якому існує атмосфера ефективного діалогу викладача і студента, який виникає на основі застосування новітніх педагогічних і лінгвістичних технологій, зорієнтованого на засвоєння майбутніми перекладачами змісту професійної діяльності в галузі цивільної авіації, вироблення вмінь фахової взаємодії.*

***Ключові слова:** перекладач авіаційної галузі; авіаційна галузь; професійно-комунікативна компетентність; педагогічні умови; професійна компетентність перекладача; компетентнісний підхід; методологічний підхід; компетентність.*

Постановка проблеми. Наукове дослідження проблеми формування професійно-комунікативної компетентності (ПКК) майбутніх перекладачів авіаційної галузі у процесі фахової підготовки передбачає визначення певних педагогічних умов, які впливатимуть на ефективність цього процесу. Для теоретичного обґрунтування педагогічних умов і виявлення значущості кожної з них звернемося до визначення понять «умова» і «педагогічна умова». У педагогіці поняття «умова» застосовується у словосполученні «педагогічна умова», де розглядається в тісному зв'язку з освітнім процесом. Педагогічні умови – це необхідні та достатні обставини, від яких залежить ефективність освітнього процесу; вони є результатом цілеспрямованого відбору, конструювання й застосування елементів змісту, методів, а також організаційних форм навчання для досягнення мети професійної підготовки майбутніх фахівців; впливають на ефективність оволодіння студентами знаннями, розвиток їхньої пізнавальної самостійності та навчально-пізнавальних умінь.

Аналіз останніх досліджень і публікацій та визначення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Значна кількість наукових праць присвячена різним аспектам дослідження проблеми підготовки компетентного фахівця. Питання формування професійної компетентності вивчали М. Бирка, Н. Кузьміна, Н. Лобанова, А. Маркова та ін.; комунікативну компетентність досліджували С. Зенкевич, В. Кручек, Р. Міловідова, Ю. Пассов, Л. Романишина, Л. Савенкова, В. Семиченко та ін.; формування іншомовної професійно-комунікативної компетентності було предметом наукових досліджень вітчизняних учених В. Борщовецької, О. Биконі, Н. Глушаниці, К. Долгош, О. Загородньої, Л. Морської, Н. Логутіної, Н. Пруднікової, а також таких закордонних дослідників, як М. Браммер, Д. Каммінз, Т. Хатчінсон, М. Хьюїнгз.

Педагогічний аспект цього феномена виявляється і в тому, що педагогічні умови є сукупністю змінних природних, соціальних, зовнішніх і внутрішніх впливів, що діють на фізичний, моральний, психічний розвиток людини, її поведінку,

виховання і навчання, формування особистості. Водночас, коли мова йде про дослідження певного педагогічного явища, вони є сукупністю об'єктивних можливостей, змісту, форм, методів, педагогічних прийомів і матеріально-просторового середовища, спрямованих на вирішення поставлених у конкретному дослідженні завдань. Оскільки кожне педагогічне дослідження має свої особливі завдання, тому й педагогічні умови мають специфічний характер, можуть трактуватися по-різному з урахуванням певних освітніх, виховних чи навчальних пріоритетів. Саме цим пояснюємо наявність різних підходів до визначення сутності педагогічних умов. Одні вчені акцентують увагу на впливові цих умов на педагогічний процес будь-якого закладу освіти: це зовнішня обставина, фактор, що виявляє істотний вплив на перебіг педагогічного процесу, тією чи тією мірою свідомо сконструйований педагогом, який припускає, але не гарантує певний результат процесу. Інші науковці «гарантують» продуктивність педагогічного процесу: «педагогічні умови» є обставинами, від яких залежить і відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, груп людей.

Мета статті – визначити спрямованість науково-педагогічного працівника на формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

Викладення основного матеріалу дослідження. Педагогічні умови – це структурна оболонка педагогічних технологій чи педагогічних моделей; завдяки педагогічним умовам реалізуються компоненти технології. Отже, педагогічні умови повинні віддзеркалювати структуру готовності майбутніх фахівців до професійної діяльності певній галузі. Важливим складником педагогічних умов можуть виступати компоненти педагогічного процесу: зміст навчання, методи, організаційні форми і матеріальні можливості його здійснення. Педагогічні умови є обставинами, за яких компоненти освітнього процесу (зміст, викладання й учіння) подані в найкращому взаємозв'язку і створюють атмосферу ефективної співпраці між педагогом і студентами. Тому і продуктивними є управління освітнім процесом, викладання, а навчання студентів стає успішним.

Здійснимо класифікацію педагогічних умов за певними критеріями. Так, за сферою впливу вони поділяються на зовнішні (суспільні, виробничі, географічні, культурні) та внутрішні (навчально-матеріальні, гігієнічні, морально-психологічні, естетичні) [6]; за характером впливу – об'єктивні (нормативно-правова база галузі освіти, засоби інформації, розвиток науки і техніки) і суб'єктивні (особистісний потенціал, цільовий пріоритет); за специфікою об'єкта впливу – загальні (соціальні, економічні, загальнокультурні, екологічні) і специфічні (етнічний склад, матеріально-технічна база, виховні можливості середовища). Ці узагальнення буде взято до уваги при виокремленні педагогічних умов формування ПКК майбутніх перекладачів авіаційної галузі. Також для їх обґрунтування, на нашу думку, потрібно враховувати: соціальне замовлення щодо здійснення професійної підготовки фахівців із перекладу, зміст освітньо-кваліфікаційної характеристики майбутнього перекладача, компетентнісний аспект характеристики його освітньо-професійної програми; особливості функціонування авіаційної галузі в сучасних умовах, основні напрями її діяльності за вимогами міжнародних організацій цивільної авіації. З огляду на ці положення, вважаємо, що запропонований комплекс педагогічних умов формування ПКК майбутніх перекладачів авіаційної галузі має бути спрямований на сприяння виробленню спрямованості діяльності науково-педагогічних працівників на орієнтацію студентів щодо працевлаштування в підприємствах цивільної авіації; на комплексне використання загальнонаукових і

фахово специфічних підходів до формування комунікативно компетентного перекладача; на вдосконалення змісту його фахової підготовки і застосування ефективного методичного забезпечення для активізації професійно-комунікативної перекладацької діяльності студентів.

Узагальнюючи викладене вище, вважаємо, що педагогічні умови формування ПКК майбутніх перекладачів авіаційної галузі – це спеціально створені обставини, що формують педагогічне середовище, у якому існує атмосфера ефективного діалогу викладача і студента, утвореного на основі застосування новітніх педагогічних і лінгвістичних технологій, зорієнтованого на засвоєння майбутніми перекладачами змісту професійної діяльності в галузі цивільної авіації, вироблення вмінь фахової взаємодії.

До педагогічних умов ефективного формування ПКК майбутніх перекладачів авіаційної галузі, на нашу думку, належать такі: зорієнтованість науково-педагогічної діяльності на формування ПКП у майбутніх перекладачів авіаційної галузі; комплексність застосування загальнонаукових підходів, які оптимізують процес оволодіння фахом, у поєднанні зі специфічними підходами щодо підготовки фахівців з іноземних мов. Розглянемо більш детально сутність кожної з виділених умов, які є важливими складниками цілісного педагогічного процесу формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі.

Обґрунтовуючи сутність і значення першої педагогічної умови, яку ми визначили як «зорієнтованість науково-педагогічної діяльності на формування ПКК у майбутніх перекладачів авіаційної галузі», зазначимо: викладач закладу вищої освіти є особистістю, на яку покладена соціальна відповідальність щодо підготовки еліти держави, фахівців вищої кваліфікації, від рівня навченості, освіченості й компетентності котрих залежить якість соціально-економічної, політичної і культурної розбудови держави. Об'єктом науково-педагогічної діяльності є студентська молодь. Це юнаки і дівчата, кожен із яких має специфічні темперамент і характер, вирізняється особливостями задатків і здібностей, системи знань, умінь і навичок; персональним стилем діяльності, саме це визначає й надзвичайність мети діяльності викладача ЗВО. НПП, урахувавши всі ці характеристики студентів, мають сприяти формуванню з кожного з них компетентного фахівця, придатного до роботи за спеціальністю, здатного конкурувати на ринках праці, а також виконувати завдання творчого й нестандартного характеру.

У сучасних умовах викладачі ЗВО реалізують свій особистісний, професійний і науковий потенціал, «провадячи навчальну, методичну, наукову (науково-технічну, мистецьку) та організаційну діяльність» [3]. Вони мають гармонійно поєднувати ці види діяльності для забезпечення динаміки загальнонаукових знань і знань змісту дисциплін, які викладають; удосконалення методики організації освітнього процесу й проведення навчальних занять; розвивати свій науковий потенціал для використання результатів досліджень у квазіпрофесійній і професійній навчальній діяльності. Індивідуальним планом викладача передбачено процентний розподіл його щорічного навчального, методичного, наукового й організаційного навантаження. Однак реальний стан виконання цих функцій є дещо іншим. Як зауважують Л. Столяренко та С. Самигіна, дві п'ятих викладачів зорієнтовані на навчальну діяльність, одна п'ята – тяжіють до науково-дослідницької діяльності, третина з них – вдало поєднують навчально-педагогічну і науково-дослідницьку діяльність [5].

Для нашого дослідження важливо було, щоб зі студентами працювали викладачі, вмотивовані на вдосконалення навчальної діяльності та застосовували науковий доробок – результати досліджень, пов'язаних з авіаційною галуззю.

У спрямованості викладача вищої школи вагомою є роль мотивів. Тип їхньої спрямованості визначається домінуючими мотивами поведінки і діяльності. Залежно від того, які мотиви в діяльності та поведінці відіграють домінуючу роль, О. Степанов, М. Фіцула розрізняють такі види спрямованості: особистісна спрямованість (переважають мотиви, спрямовані на забезпечення особистого благополуччя); колективістська спрямованість (мотивація спрямована на забезпечення успіху в спільній роботі); ділова спрямованість (відображає перевагу мотивів, породжених діяльністю: інтерес до праці, бажання оволодіти конкретним видом діяльності) [4, с. 90]. У процесі формування ПКК майбутнього перекладача авіаційної галузі важливими є всі види спрямованості науково-педагогічних працівників, оскільки мотивами їхньої професійно-педагогічної діяльності мають бути усвідомленість суспільної та індивідуальної значущості обраної справи, прагнення досягти певного рівня професійного розвитку. Для поглиблення зорієнтованості їхньої навчальної взаємодії зі студентами на роботу в галузі цивільної авіації викладачі були ознайомлені з методичними рекомендаціями щодо формування ПКК у майбутніх перекладачів авіаційної галузі, обґрунтованих нами у процесі дослідження; їм було запропоновано переглянути Статут НАУ [9]; ознайомитись з науковими публікаціями вчених, які працюють у вітчизняних авіаційних закладах вищої освіти чи досліджують педагогічні й філологічні проблеми з авіаційної тематики.

Необхідність створення зазначеної вище педагогічної умови формування професійно-комунікативної компетентності майбутніх перекладачів авіаційної галузі зумовлювалась доцільністю засвоєння студентами відповідних знань про авіаційну галузь, міжнародну й державну нормативну базу регулювання діяльності в ній фахівців різних категорій, оволодіння спеціальним авіаційним вокабуляром. Зорієнтованість науково-педагогічної діяльності на формування ПКП у майбутніх перекладачів авіаційної галузі необхідна для засвоєння ними когнітивного і діяльнісного складників лінгвістичної й технологічної субкомпетентностей їхньої ПКК.

Не менш важливою для формування ПКП у майбутніх перекладачів авіаційної галузі є педагогічна умова комплексності застосування загальнонаукових підходів, які оптимізують процес оволодіння фахом, у поєднанні зі специфічними підходами щодо підготовки фахівців з іноземних мов. Доцільність обґрунтування цієї педагогічної умови зумовлювалась тим, що професійна підготовка фахівців будь-якої спеціальності має базуватися на методологічних підходах – загальнонаукових положеннях, засадових для організації освітнього процесу у ЗВО, розвитку особистості студента, формування його як фахівця. До них належать компетентнісний, діяльнісний, системний, синергетичний, особистісно зорієнтований підходи та ін. Водночас кожна професія має особливий об'єкт, який визначає особливості змісту навчання студентів і методики викладання, навчання студентів і методики викладання.

Висновки та перспективи подальших розвідок. Узагальнюючи викладене вище, уважаємо, що педагогічні умови – це ті особливості організації навчально-виховного процесу у ЗВО, що забезпечують цілісність становлення і формування студентів як майбутніх перекладачів із сформованою професійно-комунікативною компетентністю.

Список використаних джерел

1. Барановська Л. В. Психологія ділового спілкування : навч. посібник / Л. В. Барановська. – Київ : Вид-во НАУ, 2016. – 283 с.
2. Бережко О. Л. Модель розвитку технологічної компетентності викладачів іноземної мови авіаційної галузі / О. Л. Бережко // Традиції та новації сучасної освіти в Україні. Психологія і педагогіка. – 2013. – № 3/СХІІІ. – С. 22–25.

3. Закон України «Про вищу освіту» // Відомості Верховної Ради. – 2014. – № 7. – 38 с.
4. Ковтун О. В. Комунікативний підхід в організації мовної освіти авіаційних операторів / О. В. Ковтун // Наука і освіта. – 2011. – № 5. – С. 89–94.
5. Підручна З. Ф. Формування професійної комунікативної компетентності майбутніх перекладачів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / З. Ф. Підручна. – Тернопіль, 2008. – 20 с.
6. Пухальська Г. А. Педагогічні умови формування комунікативної компетентності у майбутніх пілотів цивільної авіації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / Г. А. Пухальська ; Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького. – Черкаси, 2011. – 12 с.
7. Семенова А. В. Словник-довідник з професійної педагогіки / А. В. Семенова. – Одеса : Пальміра, 2006. – 272 с.
8. Стасюк В. Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі «школа – вищий заклад освіти» : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти / В. Д. Стасюк. – Одеса, 2003. – 20 с.
9. Статут НАУ (нова редакція). – Київ : НАУ, 2016. – 58 с.
10. Baranovska, L., & Glushanytsia, N. (2012). Methodology of Formation of Foreign Professionally Communicative Competence of Future Bachelors in Avionics in the Process of Their Professional Preparation. *Безпека в авіації та космічні технології*, Т. 3, 8.2.19.–8.2.22. Київ
11. Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication. EMT expert group. – Brussels, January 2009.
12. Gudmanian, A. G., & Borysenko, N. S. (2010). *Fundamental Theories of Intercultural Communication*. – Київ : НАУ-ДРУК. – 72 с.

References

1. Baranovska, L. V. (2016). *Psychology of business communication*. Kyiv (in Ukr.)
2. Berezhko, O. L. (2013). Model of technological competence development of foreign language teaching staff in the aviation industry. *Tradyttsiia ta novatsiia suchasnoyi osvity v Ukraini (Traditions and innovations of modern education in Ukraine)*, 3/CXIII, 22–25 (in Ukr.)
3. Bill «About higher education» (2014). *Vidomosti Verkhovnoyi Rady (Information from the Verkhovna Rada)*, 7, 38 (in Ukr.)
4. Kovtun, O. V. (2011). Communicative approach in creating the language education for aviation specialists. *Nauka i osvita (Science and education)*, 5, 89–94 (in Ukr.)
5. Pidruchna, Z. F. (2008). *The formation of the professional communicative competence of future translators*. Ternopil, 20 (in Ukr.)
6. Pukhalska, G. A. (2011). *Pedagogical conditions for the formation of communicative competence in future pilots of civil aviation*. Cherkassy, 12 (in Ukr.)
7. Semenova, A. V. (2006). *Dictionary of reference on professional pedagogy*. Odessa (in Ukr.)
8. Stasiuk, V. D. (2003). *Pedagogical conditions for the training of future economists in the complex «school - the highest educational institution»*. Odessa (in Ukr.)
9. *Statute of NAU* (2016). Kyiv (in Ukr.)
10. Baranovska, L. V., & Glushanytsia, N. (2012). Methodology of Formation of Foreign Professionally Communicative Competence of Future Bachelors in Avionics in the Process of Their Professional Preparation. *Bezpeka v aviatsiui ta kosmichni tekhnolohiui (Safety in aviation and space technology)*. Kyiv, 3, 8.2.19.–8.2.22 (in Ukr.)
11. *Competences for professional translators, experts in multilingual and multimedia communication*. (2009). EMT expert group. Brussels, January (in Engl.)
12. Gudmanian, A. G., & Borysenko, N. S. (2010). *Fundamental Theories of Intercultural Communication*. Kyiv (in Engl.)

Abstract. *BILOUS Natalia Petrivna. The direction of the academic STAFF on the formation of professional and communicative competence of the future translators in the aviation industry.*

Introduction. *The research defines and substantiates the pedagogical conditions of successful formation of the professional and communicative competence of the future translator of the aviation industry. The pedagogical conditions form the environment in which there is an atmosphere of effective dialogue between the teacher and the student arising from the use of the latest pedagogical and linguistic technologies oriented to assimilate the content of professional activity in the civil aviation industry.*

Methods. *The applied methods comprise contrastive analysis of the existing directions of the academic staff towards the formation of the required competences. At further stages the methods of experiments and empirical observations were used.*

Originality. *The expediency of the substantiation of this pedagogical condition was justified by the fact that the professional training of specialists of any specialty should be based on methodological approaches – general scientific positions, fundamental for the organization of the educational process in the institutions of higher education, development of the student's personality, formation of him/her as a specialist. These include competent, operational, system, synergetic and personally oriented approaches.*

Results. *In order to deepen the orientation of the educational interaction with students in the process of forming the professional and communicative competence of students in the industry of civil aviation, the teachers were offered to use the methodological recommendations for the formation of the PCC of the future translators of the aviation industry, which were substantiated by us in the research process.*

Conclusion. *Summarizing the above-mentioned, we consider that the pedagogical conditions are those features of the organization of the educational process in the higher educational institutions, which ensure the integrity of future translators' qualification with a formed professional and communicative competence.*

Key words: *translator of the aviation industry; aviation industry; professional and communicative competence; pedagogical conditions; professional competence of the translator; competent approach; aviation translator; civil aviation; competence.*

*Одержано редакцією 05.09.2018
Прийнято до публікації 09.09.2018*